

شبکه‌ای که دسته‌های نظامی را به خیابان‌ها برد؟!

۳۰ تیر ۱۴۰۱ ساعت ۱۶:۲۰

زمانی که طرح کودتا از سوی آمریکا و انگلیس مطرح شد، هر یک از دو کشور با تشکی شبکه‌های عملیاتی نامی بر آن گذاشتند. عملیات آمریکا، آژاکس نام گرفت و انگلیسی‌ها نیز MI۶ را برگزیدند. یا سازمان اطلاعات مخفی بریتانیا جز سازمان‌های اطلاعاتی و جاسوسی انگلیس است که وظیفه آن کسب اطلاعات از کشورهای مختلف است.

در مهمی نقش که شبکه این افتاد هازبان سر بر ۱۳۳۲ مرداد ۲۸ کودتای جریان در که است انگلیس جاسوسی شبکه نام MI۶ تحقق کودتا داشت، علاوه بر آنکه با سایر شبکه‌های جاسوسی در ارتباط بود، توانسته بود عوامل داخلی زیادی را نیز به خود جذب نماید. شاپور ریپورتر یکی از اعضای برجسته این شبکه بود که توانست اقدامات مهم و مفیدی را به نفع MI۶ انجام دهد. اما علاوه بر ریپورتر، MI۶ توانست افراد دیگری را نیز به خود جذب کند و از طریق آنها عملیات جاسوسانه خود جهت کودتای ۲۸ مرداد را انجام دهد. شرح اقدامات این سازمان جاسوسی، موضوعی است که در این نوشته به آن پرداخته شده است.

MI۶ چه شبکه‌ای بود و چه کرد؟

زمانی که طرح کودتا از سوی آمریکا و انگلیس مطرح شد، هر یک از دو کشور با تشکی شبکه‌های عملیاتی نامی بر آن گذاشتند. عملیات آمریکا، آژاکس نام گرفت و انگلیسی‌ها نیز MI۶ را برگزیدند. یا سازمان اطلاعات مخفی بریتانیا جز سازمان‌های اطلاعاتی و جاسوسی انگلیس است که وظیفه آن کسب اطلاعات از کشورهای مختلف است. این سازمان در جریان کودتای ۲۸ مرداد نیز با همین نام به کار جمع‌آوری اطلاعات پرداخت. انگلیسی‌ها بدین منظور «کریستوفر وودهاوس اینتلیجنس سرویس (MI۶) را در رأس عملیاتی قرار دادند که از مسئول بخش ایران سوی آنها «عملیات چکمه» نامگذاری شده بود.»^۱ وودهاوس شخصا کارشناس مسائل ایران نبود اما تجربیاتی محرمانه از جنگ داخلی اخیر در یونان داشت. او مجموعه خاطرات بسیار سانسور شده اما سودمند خود به نام امری مخاطره آمیز را بر جای گذاشته است.^۲

MI۶ با چه کسانی در ارتباط بود؟

و نقش ریپورتر شاپور، شد نزدیک آنها به MI۶ که افرادی میان در. بود ارتباط در هاسازمان و افراد از وسیعی شبکه با MI۶ جایگاه خاصی داشت. شاپور پیش از کودتا نیز با شبکه‌ای وسیع از افراد از جمله مقامات سرشناس انگلیس در ارتباط بود که بعدها نام آن افراد در MI۶ نیز مشاهده شد. «شاپور ارتباطات وسیعی با بسیاری از رجال ایران دوره پهلوی داشت... برجسته‌ترین مقامات امنیتی مرتبط با شاپور همانا سردیک وایت و رلد ویکتور روچیلد بودند، تیمی که در MI۶ مسائل مربوط به ایران را تعقیب

همین موضوع می تواند نشان دهنده نقش مهم ریپورتر در MIF باشد. چنانچه به گفته فردوست جی برجسته ترین و مهمترین مقام اطلاعاتی انگلیس و هدایت کننده برنامه های MIF در ایران بود. شاپور جی با نیروهای مختلف شهری و عشایری در سراسر کشور ارتباطات گسترده داشت و مهره های اطلاعاتی بسیاری چون سرلشکر علی معتضد (قائم مقام ساواک و سفیر ایران در سوریه)، سرتیپ منوچهر هاشمی (رئیس اداره ضد جاسوسی - اداره هشتم - ساواک)، سپهبد کمال (رئیس رکن ۲ ارتش) و سرتیپ علوی کیا (قائم مقام ساواک) از دوستان وی به شمار می رفتند.^۴

علاوه بر ریپورتر، شبکه MIF با برادران رشیدیان نیز در ارتباط بود و به نوعی آنها را در اختیار داشت. MIF شبکه ای قدیمی و غیرنظامی به سردستگی سه برادر تاجر شامل اسدالله سیف الله و قدرت الله رشیدیان را در اختیار داشت... آنان در کسب و کار واردات و عمدتاً واردات فیلم های بریتانیایی فعال بودند اما از آن به عنوان مجرای انتقال پول MIF برای حامیان داخلی از جمله سیدضیاء و حزب اراده ملی او استفاده می کردند.^۵ مطابق با طرح MIF «نقش برادران رشیدیان در این کودتا این بود که دستجات غیر نظامی و اصناف را به خیابان ها بریزند که آنها ظاهراً توانستند جمعیتی در حدود ۶-۵ هزار نفر را راه بیندازند.»^۶

ارتباطات شبکه ای MI ۶ و اقدامات آن

تنگاتنگی و نزدیک ارتباط نیز ماهوتیان شبکه با شبکه این، سیا بر علاوه بود ارتباط در سیا سازمان جمله از خود همتایان با MIF داشت. این شبکه در واقع همان شبکه متعلق له ریپورتر بود که به صورت مخفیانه فعالیت می کرد و می توان گفت عملاً شبکه ای از شبکه این. گردیدمی تحویل MIF به فقط و فقط آن اطلاعات عملاً ولی، شدمی اداره ساواک بودجه و امکانات با که بود MIF نیز با نظارت و چراغ سبز انگلیسی ها تشکیل شده بود و هدف از ایجاد آن، کشف عناصری بود که در شمال ایران برای روس ها کار می کردند.^۷

بکارگیری جهت افراد به مربوط اطلاعات آوری جمع اقدام اولین زد متعددی اقدامات به دست مرداد ۲۸ کودتای جریان در MIF آنها بود. چنانچه برادران رشیدیان، ریپورتر، اسدالله علم، زاهدی و... در این مرحله توسط MIF شناخته شدند. این اقدام با توجه به این که سیا برای گردآوری این اطلاعات اقدام نکرده بود، بسیار ارزشمند بود.^۸ در واقع این اقدام، نیروهای داخلی لازم جهت اجرای عملیات را فراهم کرد و باعث شد تا آن افراد بخش مهمی از عملیات کودتا را طراحی و اجرا نمایند. چنانچه بسیاری معتقدند اگر برادران رشیدیان و یا شاپور ریپورتر در عملیات حضور نداشتند، اجرای کودتا بسیار سخت و حتی غیرممکن می شد.

سخن نهایی

نقش انگلیس و نهادهای جاسوسی آن از جمله MIF در اجرای کودتا بسیار پررنگ و مهم بود. چه بسا نقش این نهادها یا سازمان ها از نقش سازمان های آمریکایی نیز مهمتر بود. MI ۶ به عنوان نماینده کشوری که سالیان سال به غارت و چپاول منابع نفتی ایران می پرداخت، برای کودتا و پیروزی آن اهمیت بیشتری قائل بود. زیرا شکست در کودتا می توانست دست این کشور از منابع نفتی را برای همیشه قطع کند. از طرفی انگلیس به واسطه حضور طولانی مدت خود در ایران، آشنایی بیشتری با مسائل داخلی ایران داشت و از سویی توانسته بود شبکه ای از حامیان یا به تعبیری انگلوفیل ها را برای خود جمع آوری کند. این امکانات

باعث شده بود تا انگلیس به کمک سازمان جاسوسی خود، نقش و حضور پررنگ تری در ایران و اجرای کودتا داشته باشد.

فهرست منابع

۱. موسی نجفی و موسی فقیه حقانی، تاریخ تحولات سیاسی ایران بررسی مؤلفه‌های دین، تجدد و مدنیت در تاسیس دولت - ملت در گستره هویت ملی ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱، ص ۴۸۸.
۲. پرواند آبراهامیان، کودتا، ۲۸ مرداد، سازمان سیا و ریشه‌های روابط ایران و آمریکا در عصر مدرن، ترجمه محمدابراهیم فتاحی، تهران، نشر نی، ۱۴۰۰، ص ۱۱۷.
۳. حسین آبادیان، دو دهه واپسین حکومت پهلوی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۳، ص ۴۲.
۴. سقوط: مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی علل فروپاشی سلطنت پهلوی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، ص ۷۴۱.
۵. آبراهامیان، همان، ص ۱۱۸.
۶. مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، رجال عصر پهلوی به روایت اسناد ساواک: رشیدیان‌ها، جلد اول، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۹، ص ۲۹.
۷. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، همان، صص ۷۴۳-۷۴۴.
۸. پرواند آبراهامیان، تاریخ ایران مدرن، ترجمه محمدابراهیم فتاحی، تهران، نشر نی، چاپ چهارم، ۱۳۸۹، ص ۲۲۳.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۴۸۸۴۱/برد-ها-خیابان-نظامی-های-دسته-ای-شبکه>